

EUSKALTZAINDIARI

1994 urte onetan, Euskaltzaindiaren sortzeko 75 urte betetzean, Euskerazaintza, Euskeraren Erri Akademiak emen agertzen dan idazkia eskuz -esku emon eta agertu nai izan dio Euskaltzaindiari.

Idazkia Irailla'ren 16-ean aurkeztu eta utzi zan Euskaltzaindiak Bilbao'n daukan Egoitzan. Orretarako, aurrez eskatuta, gure lendakari eta idazkaria bertaratu eta Euskaltzaindikoko lendakari eta bere inguruko euskaltzain batzuekin deduzko eta uneko ar-emanu euki zuten, bai eta itzez Euskaltzaindiari erantzun bat eskatu eta emotekotan gelditu ere.

Jakiña danez EUSKERAZAINTZA Madrid'en legeztatua izan zan 1980'ko abenduaren 10-eko erabakiz, eta Erri-zuduzko aldarrikapenez ere ezagututa geratu, au da, "interés social" dalakoz.

Bere aldetik Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailieko agindu bidez onartua izan zan 1984'ko maiatzaren 21 'an.

Ara idazkia:

EUSKALTZAINDIARI

Erakunde orren 75'garren urteurrena dala ta zorionak eman ondoren, euskeraren egoera larriak bultzata, EUSKERAZAINTZAK.

ADIERAZPEN

auk egin nai dizkizue:

- Euskera ain izkuntza eder, zoragarri eta arrigarria sortu zuten gure arbasoek. Itzen otsei bere irudia adierazteko, agertarazteko gai zirala badakigu: Altxerri, Ekain eta beste leiza-zuloetako irudiak lekuko. Baiña, zoritxarrez, gure eskuetara ez da orrelakorik iritxi, eta euskeraz idatzi ziran lenengo liburUak, beren ikasketak gazteleraz eta frantzeraz egindakoak idatziak izanik, bi izkuntza oietako idazkera edo ortografian osatu zituzten. Adibidez: Aita Astarloa'k, Urteco Domeca guztijetaraco Verbaldi Icasbidecuak. 1816.

Baiña euskal itz batzuen otsak erderazkoen berdiñak ez izanik, ots oiek adierazteko gauza ez izan, eta idazle bakoitzak bere aldetik jo zuan, euntalako naste-borrastea sorturik. Egoera onen berri emateko, Arturo Kanpion'ek erderazko "anarquía" itza erabili zuan.

Arazoa zuzentzeko zerbait egin bear, eta Aita Larramendi izan zan idazkerarako oñarri nagusia lendabizi jarri zuana: "Idazkerak, oguzkerari lotua egon bear du". Orixe bera aitortu zuan Mogel'ek. Kanpion'ek ala zion: "Ots bakoitzari bi irudi ezberdin ez eman, eta oguzkatzen ez diran itzak, kendu".

Arana'tar Sabin'ek, oiñarri oiek gogoan zituala, eta berak asmatutako ortografia eskeiñi aurretik, arteraiñokoan lan ontan jardundakoenak aztertu ta bakoitzaren akatsak agertu ta zuzendu zitun: Aita Arana, Kanpion eta Azkue'nak batik-bat.

Sabino'ren eskeintza onek, beste izkien artean, J, X ta TXiren otsak zuzendu zituan. Adibidez: J otsa adierazteko, Aita Arana'k, Y S eta Y erabiltzen ditu; Azkue'k, EE.

X'en otsa adierazteko, Aita Aranak, S; Kanpion'ek CH eta S, S², eta Azkue'k, S, Z³, eta S, z³.

TX otsa adierazteko, Aita Arana'k, Z eta TS; Kanpion'ek, CH; eta Azkue'k, TS ta TS, TZ'.

Aranak eskeintza au, 1896'an egin zuan, eta andik bost urtera idazle bakoitza bere aldetik zebillela ikusi ta erabat zuzentzeko asmoz, "Euskera Alkartea" edo "Asociación euskerista" sortu ta urte ortan, 1901'ean, gai bakarra, ortografia bateratzea zala, Batzar Nagusi bat ospatu zan. Adema-Zalduby lendakaria, eta Kanpion eta Arana lendakari-ordekoak. Urrengo urtean, 1902'an, Ondarrabia'n egingo zan beste Batzarra, baiña, au dala ta ori dala, egin gabe gelditu zan.

Sabino, 1903'an il zan, eta andik amazapi urtera, Euskaltzañdia sortu ta bi urte baiña len, erakunde onek, 1920'ko urtarrillaren 8'an, Sabinok asmatutako itzen irudiak erabat onartu zituan. Andik 1936'garren urtera arte, ego-aldeko iya idazle danak, ortografia orrekin idatzi gendun.

Gerratea bukatu ondoren, eta politika-kutsu aundiarekin, Bayona'n eta Ermua'n egindako Bïlleren bultzadaz, Arantzazu'n eta Bergara'n egindako batzarretan, itzen otsen irudi auek aldatzea erabaki zan: H'a sartu, IN idatzi ta Ñ irakurri, IL idatzi ta LL irakurri, Y kendu ta I idatzi, naiz Y otsa oguzkatu: Ñ, LL ta Y kendu, beraz.

Begien aurrean dago, Larramendi, Kanpion, Mogel eta Sabino'k ezarritako idazkera-oiñarriak erabat autsi egiten dituztela aldaketa oiek danak.

- Euskaltzaindiaren bultzadaz egiten ari dan euskalkien bateratzeak euskalkien, eta batez ere bizkaieraren, eriotza dakarrela argi ta garbi ikusten da. Mitxelena'k bere garaiean aitortu zuan.

Bide au, gure iritiziz, bide okerra da. Euskera ez da gaztelera bezela era batekoa bakarrik, laukoitza baizik: Lapurtera, Zuberera, Gipuzkera-Naparrera eta bizkaiera. Lauak oiñarri berdiñekoak izan arren, bakoitzak bere eliztia ta iztegia ditu, bakoitza izkuntza osoa izateraiño. Euskalki bakoitza, euskera osoa da, euskera osoaren oiñarri eta araudi edo legedi osoa, bere baitan dualako; ala, euskalki batek galtzen duana, euskera osoak galtzen du.

Gai ontan ere, Arana'tar Sabin'ek, euskalkien bateratzea nola egin bearko litzaken idatzita utzi zuan.

Euskera bezela grekera er, era askotakoa zan: 16 izkelki ba-zituan, idazkeran lau bereziak ba-ziran ere: Jonio, Eolio, Atiko eta Dorio. Laurak bateratu naiean, -orain emen batua bezela-, koine asmatu zuten. Urteetan koine ontan jardun da gero, izkuntzaren bizitasuna erabat galdu arazi zutela ta, orain dala gutxi, koine alde batera utzi ta lengo bideetara itzuli dira.

Orixe bera gertatu da Danmark'eko izkuntzarekin.

Euskerarekin beste ainbeste gertatzea nai ez badegu, garaiz aztertu ta bidez aldatu bearra ikusten degu.

- Euskera erakusteko erak ere azterketa sakon baten bearrean daudela esango genduke.

- Zer esanik ez, mezu-bideetan euskalkien erabilkerak.

Guzti ori adierazi ondoren, EUSKERAZAlNTZA'k, -Madrid'ko Barne-Zaintza Ministeritzak 1980'ko abenduaren 10'eko 4.373 erabakiak legeztatu eta Erri-Zuduzkotasunaren Aldarrikapena ezagutua, eta Eusko Jaurlaritzako Kultur Sailleko 1984'ko loraillaren 21'eko eginduak onartua izanak-.

ESKEINTZA

au egiten dizue:

Goian aitaturako gai guztiak sakon eta patxadan aztertzeke, alik azkarren, bi Erakundeen ordezkarien artean billera nagusi bat egitea. Alde bakoitzetik lau bat lagun naikoak lirakela derizkiogu.

EGITARAU

ORRELAKO ZERBAIT IZAN LITEKE:

- 1.- Euskaltzaindiak 1920'ko urtarrillaren 8'an Arana'tar Sabin'ek asmatutako ortografia onartua, aztertzea.
- 2.- Bayona, Ermua, Arantzazu eta Bergara'ko Batzarretan onartutako ortografi-aldaketak aztertzea.
- 3.- Aldaketa oien politika-kutsua.
- 4.- Euskalkien bateratzea: Euskaltzaindiak egindakoa, Aranak eskeñitakoa, eta Euskaltzaindiak eratuta 1980'an Lejona'ko Batzarrera inguratu ziran atzeritar filologoen iritziak.
- 5.- Grece eta Danmark'en egindako izkelki-bateratzearen porrota.
- 6.- Euskera-erakusketa erak.
- 7.- Mezu-bidestan euskalkien erabilkera.

EUSKERAZAlNTZA'ren eskeintza au gogo onez artu ta, lenbaitlen, alkarisketa auek egiteko egokiera izan dezagula.

Lendakaria

Idazkaria

deo 4 u c tan 1 lanti e

Orauda wvt cu